

İSTİKLAL MARŞI'NIN A. H. TANPINAR'IN SAATLERİ AYARLAMA ENSTİTÜSÜ ROMANI ÜZERİNE YANSIMALARI*

IMPACT OF THE TURKISH NATIONAL ANTHEM ON A. H. TANPINAR'S NOVEL, THE TIME REGULATION INSTITUTE

Fatma KALPAKLI *

Öz

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ünlü eseri, Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nün anlatıcısı ve ana karakteri olan Hayri İrdal, Zarife halasının Laterjik uykudan uyanma sahnesini “[k]ötürüm halam, öleceği beklenen, ölen halam, yardımsız yürüyor, koşa koşa merdivenlerden çıkıyordu” (Tanpınar, 2019, s.66) diyerek okuyucuya aktarır. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ünlü eseri Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde, zihinlerimizde “yeniden dirilme” sahnesi ile tabutun kapağını açıp dışarı çıkararak tüm akrabalarını ve okuyucuyu şaşkınlık içinde bırakan hala karakterinin, aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun artık sonu geldiğine inanıldığı bir dönemde, küllerinden yeniden doğarak Türkiye Cumhuriyeti olarak dirilmesini sembolize ettiği kanaatindeyiz. Zarife hala karakterinin yeniden dirilme sahnesi incelendiğinde ise milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un ve İstiklal Marşımız'ın, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü romanı üzerinde yer yer etkileri görülmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada, İstiklal Marşımızın kabulünün yüzüncü yılı vesilesiyle Mehmet Akif Ersoy'un ve İstiklal Marşımızın Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü romanı üzerindeki etkileri mercek altına alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Mehmet Akif Ersoy, “İstiklal Marşı”,
Ahmet Hamdi Tanpınar, Saatleri
Ayarlama Enstitüsü, Yeniden Diriliş

Keywords

Mehmet Akif Ersoy, “Turkish
national anthem”, Ahmet Hamdi
Tanpınar, The Time Regulation
Institute

Abstract

Hayride İrdal, the narrator and protagonist of Tanpınar's novel, The Time Regulation Institute, defines the scene of resurrection of Aunt Zarife and of the opening of the coffin lid in the following words; “[b]ut without waiting a moment for assistance, [Aunt Zarife] flew up the stairs. The crowd stood stunned. My crippled aunt, who had been at death's door, who had in fact just returned from the dead, was now walking unassisted—indeed she was bounding up the stairs!” (Tanpınar, 2019, pg.83-84). This amazing resurrection scene of Aunt Zarife brings to our minds the rise of Turkey out of the ashes of Ottoman Empire, whose end was unavoidable and near in the eye of the Western colonial invaders and therefore named as “the sick man of Europe”. Thus, historically speaking, the resurrection of Aunt Zarife might stand for the birth of Turkish Republic and during the close readings of these scenes of resurrection and lateric sleep, influences of the lines of Turkish national anthem might be observed as well. Thus, in this study, celebrating the centenary of Turkish national anthem on 12 March 2021, the influence of Mehmet Akif Ersoy and his lines on Ahmet Hamdi Tanpınar's novel, The Time Regulation Institute will be scrutinized with reference to the related scenes in the novel mentioned above.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
İngiliz Dili ve Edebiyatı,
fkalpakli@selcuk.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0865-5373
Konya/TÜRKİYE

Gönderim Tarihi: 24/03/2021

Kabul Tarihi: 12/11/2021

* Bu çalışma, 12. Mart.2021 tarihinde Şanlıurfa'da düzenlenen *Kabulünün 100. Yılında İstiklâl Marşı ve Milli Şairimiz Mehmed Akif Ersoy Uluslararası Sempozyumu*'nda sunulan bildirinin genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş şeklidir.

GİRİŞ

"Kötürüm halam, öleceği beklenen, ölen halam, yardımsız yürüyor, koşa koşa merdivenlerden çıkıyordu" (Tanpınar, 2019, 66) der Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nün anlatıcısı ve ana karakteri olan Hayri İrdal. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ünlü eseri Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde, zihinlerimizde "yeniden dirilme" sahnesi ile tabutun kapağını açıp dışarı çıkarak tüm akrabalarını ve okuyucuyu şaşkınlık içinde bırakan hala karakteri Osmanlı İmparatorluğu'nun artık sonu geldiğine inanıldığı bir dönemde, küllerinden yeniden doğarak Türkiye Cumhuriyeti olarak yeniden dirilmesini sembolize etmektedir düşüncesindeyiz. İşgalci kuvvetler, aralarında yaptıkları anlaşma gereği Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm topraklarını aralarında paylaşarak, onu tarihe gömmeye hazırlanırken, yaşlı, yorgun ve bir o kadar da görmüş geçirmişliğin getirdiği kültürel zenginliği ve zorlukları yenme gücünü de (resilience) içinde barındıran İmparatorluk son bir hamle ile kendi kendini yeniden doğurarak Türkiye Cumhuriyeti'ni inşa etmiştir. Tıpkı romanda Zarife halanın mirasını devralma hayalleri kuran, borç içinde yüzen erkek kardeş karakteri gibi Avrupa'nın ekonomik dar boğaza girmiş olan emperyalist güçleri de Osmanlı devletinden onlara geriye kalacak olan payları, toprakları beklemektedirler. Ancak romandaki Zarife halanın erkek kardeşi ve Hayri İrdal'ın babası karakteri gibi işgalci devletler de bu yeniden diriliş karşısında büyük bir hayal kırıklığına uğrayarak, şaşkınlık içinde bu muhteşem denebilecek yeniden dirilişe tanık olmuşlardır.

Laterjik Uyku ve Uyamış

"Laterjik Uyku" (Tanpınar, 2019, s.65) ya da "Lazarus Sendromu" olarak da bilinen bu durumu¹ Tanpınar romanında şu sözlerle tasvir eder:

Neticede tam kabir açılıp da kapağı ortadan kesilen tabut indirileceği zaman halam birdenbire etrafın ölüm sandığı laterjik uykudan uyanmış, ve öyle herhangi bir vaziyetten şaşırarak bir mahluk olmadığı için, tabutun kapağını zorla kaldırarak etrafa bakmış, "ve daima mütehallik olduğu cevdeti kariha² sayesinde" durumu bir lahzada kavrayarak cenazede tek yakından tanıdığı Etyemez imamına: "Haydi çabuk, beni eve götür..." emrini vermişti. (Tanpınar, 2019, s.65)

Hayri İrdal, o yıllarda henüz küçük bir çocuktur: Halasını ve onun laterjik uyku deneyimini adeta bir savaş sahnesini anlatır gibi anlatır romanda okuyucuya: halası adeta bölüğünü yöneten bir kumandan edasındadır. Halasının mezarlıktan eve geri dönüş sahnesini "bütün harekâtı halam kendisi idare etmiş" (Tanpınar, 2019, s.65) diye betimlemektedir. Halanın üzerindeki beyaz kefenini yerde gördüğü bir paltoyla

¹ Bu nedenle, romanda daha sonra Zarife halanın "kefen yırtan Zarife" lakabını aldığını görürüz; "Benim adım Kefen Yırtan Zarife'dir. Öyle laflara gelmem..." (Tanpınar, 2019, s. 288) diye lakabını gururla söyler Zarife hala.

² "Cevdeti kariha: Kavrama tazeliği, üstünlüğü" (Devellioğlu, 2015, s. 155)

örterek ve tabutunu da sedye³ gibi kullanarak eyleme geçmesi şu sözlerle anlatılmaktadır:

İbrahim Bey'in anlattığına göre cenazede bulunan kalabalığın büyük kısmı korkudan kaçtığı için, tabutun Merkezefendi'den tekrar eve getirilmesi hayli güç olmuş. Hatta halam kaçamayacak kadar korkanları azarlamasaymış, bu iş biraz imkânsızlaşmış. Filhakika ilk iş olarak imamdan, kazıcılardan birinin orada çukurun yanında bıraktığı paltomsu şeyi isteyerek sıkı sıkıya örtündükten sonra yarı beline kadar dışarda, yarı belinden gerisi içerde, oturduğu bu garip sedyenin içinden bütün hareketi halam kendisi idare etmiş, evvela Etyemez'deki konağa kadar kendisini taşıyacak olanlarla sıkı bir pazarlık etmiş ... Hatta şehre girdikten sonra ilk rastgeldikleri poğaçacı dükkânından karnını doyuracak bir şeyler bile aldirmiş". (Tanpınar, 2019, s. 65)

Bu paragrafta dikkat çeken nokta, Zarife halanın hemen durumu kavrayarak, ortama uyum sağlama yeteneğidir ki, bunu da Tanpınar halasının "*daima mütehallik olduğu cevdeti kariha*", yani halasının sahip olduğu kavrama üstünlüğü olarak nitelendirmektedir. Zarife halanın kavrama yeteneği gelişmiştir, ancak içinde bulunduğu duruma uyum sağlama özelliği laterjik uykudan sonra yaşadığı şokla gelen, yeni kazandığı bir özelliktir ve bundan sonraki hayatının da akışını da değiştirecektir. Dünya edebiyatlarında toprak, vatan, ülke genel olarak kadın ile özdeşleştirilir. Ahmet Hamdi Tanpınar da bu geleneğe bağlı kalarak Osmanlı devletinin Türkiye Cumhuriyeti olarak dirilişini Zarife Hala karakteri üzerinden tasvir etmektedir görüşündeyiz. Osmanlı İmparatorluğu zaman içerisinde içinde bulunduğu gerileme durumunu kavrayarak Meşrutiyete geçiş gibi bazı reformlar yapmış, fakat ancak işgal şokundan, her şeyi kaybetme ihtimali acı gerçeğiyle, yok olmanın soğuk ve haşin yüzüyle, tıpkı Zarife Hala gibi ölüm şokuyla yüzleşince, var olmanın, özgürlüğün önemini kavrayarak çok kıymetli milli şairimiz, Mehmet Akif Ersoy'un aşağıdaki dizelerinde ifade edilen;

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çulgm bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım. (Ersoy, "İstiklal Marşı")

mentalitesinin bir sonucu olarak Zarife hala hayata dört elle tutunmuş ve tekrar hayata dönmüştür.

Ayrıca, Zarife halanın palto ile örtünerek ısınma, örtünme ve kişisel mahremiyetini ve sınırlarını koruduktan sonra yol üzerinde poğaçaya aldırması da "*yaşam iştahını ve yaşama sevincini*" göstermektedir ki, bu durumu Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum üzerinden değerlendirecek olursak, Osmanlı Devleti de hem cephede hem de siyasi müzakerelerde (tıpkı Zarife hala karakterinin hem tabut taşıyıcılarla hem de kendi kardeşiyle pazarlıklarda yaptığı üzere), uluslararası görüşmelerde

³ Hatta romandaki sahne dikkatle incelendiğinde ve Zarife halanın hayata dönüş zaferi göze alındığında tabutun burada sedyeden ziyade bir kraliçenin ya da sultanın taşındığı tahtrevan (*sedan chair*) olarak kullanıldığı da düşünülebilir.

müzakerelerde yerini alarak hudutlarını korumaya çalışmış ve en nihayetinde de milli sınırlarını oluşturmuştur.

Bu paralelliği de Hamdipınar'ın ana karakterin halasının konağa geri dönüşünü "zafer alayı" olarak nitelendirdiği şu metinde görebiliriz, "[b]öylece çöreklerini yiye yiye ahiretten dönen bu acayip ölünün arkasına sokakta her rastgelen takıldığı için halam vaktiyle gelin olarak girdiği eve adeta birkaç mahallenin, hatta bütün semtin yarı halkını peşinden sürükleyerek, tam bir zafer alayı ile dönmüş[tür]" (Tanpınar, 2019, s.65).

Zarife hala sağ salim evine gelince erkek kardeşinin yas tutmak yerine, onun eşyalarını küçük oğlu ile birlikte büyük bir hevesle paylaştığını görür. Evrensel ata-erkil kültürde, erkek kadına hükmeder; erkek kardeş de kız kardeşe üstünlük sağlamaya çalışmaktadır. Tıpkı işgalci güçlerin Osmanlı İmparatorluğu'nu son dönemlerde efemine, güçsüz bir insan olarak tasvir ettikleri ve bu bağlamda Hayri İrdal'ın babasının da kız kardeşinden geriye kalanları cenazenin kaldırılmasını bile beklemeden üzerine alarak hemen kız kardeşinin villasına el koymaya niyetlenmesi de bu baskıcı ata-erkil kültürün bir yansımasıdır. Kadının mallarının tahakküm altına alınmasını Osmanlı topraklarının (toprak genelde kadın olarak nitelendirilir, toprak ana diye tanımlanır) sanayileşen, daha yırtıcı, daha baskıcı, daha eril Batılı⁴ devletlerce paylaşılmasına gönderme olarak alabiliriz:

Bu esnada babam, olan bitenden habersiz, hizmetçileri sindirmiş, kardeş hakları namına zaptettiği evde kömürlükte gömülü olanlara kadar, yükte hafif pahada ağır ne varsa hepsini meydana çıkarmış, odanın ortasına yığılmış, cepleri halamın başının ucundaki çekmecedeki mücevherler, tahviller, altınlarla dolu, "Daha ne kaldı acaba?" der gibi etrafına bakınıyormuş. (Tanpınar, 2019, s. 65)

Romanın ana karakteri ve anlatıcısı olan Hayri İrdal içinde bulunulan durumu şu sözlerle anlatmaya devam eder; "Kapıyı halama ben açtım. Yere indirilen tabuttan, kendini çıkarmaları için kısa birkaç emir verdi. Tarihin kaydettiği meydan muharebelerini kazanan hiçbir kumandan şüphesiz kapısının önünde tabuttan indirilen bu kadın kadar soğukkanlı olamazdı. Soğukkanlı ve heybetli" (Tanpınar, 2019, s.65-66).

Öldüğü düşünülerek, mallarının talan edilmek üzere gözden geçirildiği Zarife hala son bir hamle ile hayata sıkıca tutunarak herkesi şaşkırtan yeni bir sürece girmiştir artık, tıpkı genç, dinamik ve atak Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal dünya tarihinde sergilediği olağanüstü diriliş hikâyesinde tanık olunduğu üzere Zarife hala da adeta yeniden doğmuştur.

Bakınız

<https://awarmhistory.blogspot.com/2017/03/build-up-to-gallipoli-campaign-world.html>

Karikatürde, Osmanlı'yı temsil eden fesli hasta (ama biraz efemine, gülümseyen, boyun büken) ile (dik ve haşin duran ve daha eril duran) Batı'yı temsil eden William tiplemesine daha yakından bakacak olursak Avrupa'nın hasta insanı ayağa kalkıp, "hadi ben artık gidiyorum" demektedir ve romanda da benzer bir şekilde Zarife halanın beklenmedik dirilişine tanık oluruz.

Karikatür I⁵: <https://awarmhistory.blogspot.com/2017/03/build-up-to-gallipoli-campaign-world.html>

Hayri İrdal'ın okuyuculara aktarımıyla Zarife hala bir komutan edasıyla, “[y]anındakilere, ‘Beni yukarı götürün! Çabuk...’ diye emretti. Fakat onları beklemeden, hiç kimsenin yardımı olmadan kendi kendine merdivenleri çıktı. Herkes bir kat daha şaşırmıştı. Kötürüm halam, öleceği beklenen, ölen halam, yardımsız yürüyor, koşa koşa merdivenlerden çıkıyordu” (Tanpınar, 2019, s.66) diyerek Hayri şaşkınlıklarını dile getirir romanda.

Hasta hatta ölmüş olarak bilinen insan -(son zamanlarda, Osmanlı İmparatorluğu'nun lakabı da “ölüm yatağındaki, Avrupa'nın hasta adamı⁶” idi)- içinde barındırdığı yaşama azmi ve iman gücüyle iyileşmiş ve bir mucize olarak koşar adımlarla tarih sahnesinde üstüne düşen rolü oynamak için ilerliyordu. Bu sahnede, hala karakterini, Zarife halayı hayalimizde canlandırırken İstiklal Marşı'nın şu dizeleri kulaklarımızda yankılanmakta, adeta ete kemiğe bürünerek gözümüzde canlanmaktadır:

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çulğın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım. (Ersoy, “İstiklal Marşı”)

⁵ Karikatürde, Osmanlı'yı temsil eden fesli hasta (ama biraz efemine, gülümseyen, boyun büken) ile (dik ve haşın duran ve daha eril duran) Batı'yı temsil eden William tiplemesine daha yakından bakacak olursak Avrupa'nın hasta insanı ayağa kalkıp, “hadi ben artık gidiyorum” demektedir ve romanda da benzer bir şekilde Zarife halanın beklenmedik dirilişine tanık oluruz.

⁶ Hasta insan tabirinin ilk kez ortaya çıkışı hakkında şu bilgi verilmektedir: Osmanlı İmparatorluğu 20nci yüzyılın başında ölüm döşeginde idi... Bu ifadeyi ilk olarak, Çar I. Nikola İngiliz elçisi ile olan bir görüşmesinde kullanmıştır /Ottoman Empire was at his death bed at the turn of the 20th century... "The sick man of Europe" coined by Czar Nicholas I during a conversation with the British ambassador... (bakınız “A Warm History”, <https://awarmhistory.blogspot.com/2017/03/build-up-to-gallipoli-campaign-world.html>). [Bu çalışmadaki, İngilizce 'den Türkçe'ye çevrilen metinler makalenin yazarı tarafından çevrilmiştir].

Hayri İrdal o andaki halasına olan hayranlığını ve babasına olan acıma duygusunu yıllar sonra bile unutamaz ve okuyucuya hislerini şu sözlerle ifade eder:

"... [babamın] o günkü halini hiçbir zaman unutamam. Birkaç saat evvel cennetteki mekânına gönderdiğini sandığı huysuz ve hasis kardeşini böyle sırtında kefen, karşısında görür görmez, adamcağızın korkudan, şaşkınlıktan adeta dili tutulmuştu. Yüzü muşamba gibi sararmış, bütün vücudu ile titriyordu. Aralarında hiçbir karşılıklı konuşma olmadı. Halam yalnız, "Aldıklarının hepsini çıkart!" dedi. (Tanpınar, 2019, s. 66)

Babam:

Hoş geldin kardeşim... diye bir şeyler kekelemek istedi ve titreyen elleriyle ceplerine, koynuna doldurduklarının hepsini teker teker çıkardı. Beş dakika sonra küle basılmış sülük gibiydi. Bütün aldıklarını hattâ fazlasıyla vermişti. Fazlasıyla, çünkü istikbal için beslenen ümidi dahi orada bırakmıştı. Büyük bir dikkatle hareketlerini takip eden halam babamın canından başka geriye alınacak bir şeyi kalmadığını anlayınca (Tanpınar, 2019, s.66) olduğu yerden:

Haydi, şimdi git!... dedi.

Biz baba oğul çarpılmış gibi evden çıktık. (Tanpınar, 2019, s. 67)

Bu sahnede, İşgal kuvvetlerinin tüm umutlarını geride bırakarak, Anadolu topraklarını terk edişine bir paralellik gözlenmektedir. İstikbal için beslenen hiçbir ümit kalmamıştı işgal güçleri cephesinde ve Anadolu'daki yeniden dirilişin işgal güçleri üzerinde yarattığı şoku baba karakterinin yaşadığı şok üzerinden okuyacak olursak aşağıdaki metin oldukça manidardır:

Halamın [Anadolu⁷'nun] o heybetli hali, onun karşısında babamın o garip duruşu arabada bizim hesabımıza dövüne dövüne günün olan bitenini babama anlatmağa çalışan İbrahim Bey'in şaşkınlığı öyle sevinilmeyecek hatta gülünmeyecek şeylerden değildi. (Tanpınar, 2019, s. 67).

Pek az insanın başına gelen bu hadiseden sonra babam [tıpkı Anadolu üzerinde emelleri olan, sanayileşmiş, yağmalayıcı işgalci güçler gibi] bir daha düzelmedi. Ne dilindeki

⁷ Tanrı ve tanrıça mitleri "insanların bu dünya ve sonrası için maddi ve manevi gereksinimlerini karşılayacak dişi ve eril güce inanma istekleri ve bu isteğin antropomorfizm/insanlaştırma ile somut hale getirilmesidir. Devirden devire ve kültürden kültüre farklı adlar almış da olsa Ana Tanrıça, doğa üzerinde hâkimiyet kuran dişi güçü temsil etmiştir" (Özmen, 2016, s.383) ve üzerinde yaşadığımız coğrafya gözönüne alındığında bu topraklarda sayısız ana tanrıça miti olduğu ve ana mitleriyle dolu olduğu ve belki de bu nedenle de "Anadolu" diye adlandırıldığı düşünülebilir. Ayrıca mitlerin dışında, tarihi açıdan da çok dinamik ve stratejik bir bölge olduğu için savaşların, çarpışmaların eksik olmadığı şehit analarıyla da dolu bir bölgedir ve bu bağlamda da "Anadolu" tabiri bu coğrafyaya çok yakışmaktadır. Anadolu halkının Atatürk'ün önderliğinde biraraya gelerek, cesur bir şekilde sömürgeci, işgalci güçlere karşı duruşu Zarife halanın romandaki bu heybetli duruşuna bir paralellik oluşturmaktadır ve toprağın, vatanın genelde doğurganlık ve bereketlilik gibi özelliklerinden dolayı evrensel olarak dişi bir özellik taşıdığı kabul gördüğünden, romanda da bu yeniden doğuş kadın bir karakter üzerinden, Zarife hala üzerinden anlatılmıştır kanaatindeyiz.

ağırlık, ne de ellerindeki titreme geçti. Artık talihe karşı hiçbir mücadelede bulunmak hevesi kalmamıştı (Tanpınar, 2019, s. 68).

Yukarıdaki alıntıda bahsedilen, bir türlü kendine gelemeyen baba karakterinin dilindeki ağırlık ve ellerindeki titremesi de gene çok değerli milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy'un "medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" mısralarını aklımıza getirmektedir:

*Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?* (Ersay, "İstiklal Marşı")

Hasta, yaşlı ve kısa zamanda ölmesi beklenen ve hatta öldüğü düşünülen Zarife halaya kıyasla, Hayri İrdal'ın babası daha sağlıklı ve daha iyi bir durumda olmasına rağmen, şoktan sonra kalıcı bir titremeye tutulmuş ve bir daha kendine gelememiştir. Bu durumu da M. Akif Ersoy'un, "tek dişi kalmış canavar" olarak nitelendirdiği işgal güçlerinin tüm top, çelik ve sanayi üstünlüğüne rağmen, Anadolu'daki direnc karşısında çaresiz kalıp bozguna uğrayarak geri çekilmelerine⁸ benzetebiliriz.

Bu durumu hem anlatıcı ve hem de ana karakter olan Hayri İrdal "[h]er insan, ne kadar müspet yaratılıştta olursa olsun ölümünden sonra tekrar dirilmeyi düşünür, özler (Tanpınar,2019, s. 68). ... İşte halam milyonda bir insana ancak nasip olabilen bu saadeti tattı (Tanpınar,2019, s. 69)" diye ifade eder. En nihayetinde, Zarife halanın yaşam dürtüsü ölüm dürtüsüne galebe çalarak, hayata tekrar tutunmuştur. Zarife halanın yeğeni, Hayri İrdal bu değişimi bir inkılap olarak tanımlar:

"[Halamın] [f]akat ta içinde, çok mühim bir şey değişmişti. Bu değişme, bu ihtilal veya inkılap ... kanaatımca şu üç esaslı noktada toplanır:

Evvela halam, muvakkat ölümünden sonra kendisini o hasta ve mecalsiz halinde dahi ahiretten geriye getiren vücudunu bir daha eskisi gibi hor görmedi. Ve onu elinde olmayan kusurlar yüzünden –çirkinlik, biçimsizlik, yaşlılık gibi- haksız yere mahkûm etmedi. Hatta bu vücudun dünya dediğimiz bu kör döğüşünde tek dayanağı olduğunu iyice kafasına koydu ve kadrini bildi. (Tanpınar, 2019, s. 69)

Bu noktada, Zarife halanın yaşlı vücudunu hor görmeme ve onu bakıma alma kararını da Cumhuriyet ile birlikte İmparatorluk topraklarından en eski bölge olan Anadolu'ya yatırım yapılmasına başlanmasını ve geçmişte daha ziyade Balkanlara yatırım yapıldığından nispeten göz ardı edilen Anadolu'nun, Cumhuriyet döneminde yeniden inşa edilmesi çabalarına benzetilebilir. Buna ek olarak,

⁸ Atatürk 13 Kasım 1918 günü öğle saatlerinde trenle İstanbul'a geldikten sonra, Haydarpaşa Garı'ndan bindiği 'Kartal' istimbotuyla Galata'ya doğru giderken, işgal donanmasının arasından geçer. Bu geçiş sırasında yaveri Cevad Abbas'ın ağladığını gören Mustafa Kemal Paşa, büyük kararlılıkla söylediği "Geldikleri gibi giderler" sözü, Kurtuluş Savaşı'nın ilk işaret fişeğini ateşler... ("Atatürk'ün Tarihe Kazınan 'Geldikleri Gibi Giderler' Sözünün Bilinmeyen Öyküsü!", Yeniçağ. 27.07.2020).

[i]kinci değişiklik serveti hakkındaki düşüncelerinde oldu. ... O zamana kadar, "Her ne pahasına olursa olsun saklayacağım ve arttıracacağım!" diyen ve evinin kömürlüğünü bir banka kasasına çeviren halam sanki o gün, "Hayır, ne saklayacağım, ne de arttıracacağım. Oturup çıtır çıtır yiyeceğim!" kararını verdi (Tanpınar, 2019, s.69) [diye bildirmektedir romanda Hayri İrdal].

Cumhuriyet ile yeniden doğuşa, dirilişe kadar Osmanlı İmparatorluğu yüzyıllar boyunca genişleme ve yeni tebaalarından aldığı vergilerle servetini artırma politikası gütmüştü, Cumhuriyet ile birlikte Türkiye ulus-devlet kavramını benimseyerek; sınırlarını koruyarak elindeki kaynaklardan en iyi şekilde istifade etme yoluna gitmiştir. Benzer bir kişisel politika izleyerek, Zarife hala da elindeki serveti arttırmadan ziyade elindeki serveti en iyi şekilde nasıl değerlendirebileceğinin yollarını aramaya başlayarak yeni bir hayata başlamıştı:

Böylece muvakkat ölümüyle her şeyi birden bırakan halam, mucizeli dirilişiyle her şeyi birden ve başka şekilde sahip oldu. Mezarın başından evine kadar ve o acayip şartlar içinde yalnız kendi iradesiyle ve etrafının iradesini yenerek gelen halam – çünkü bütün o kalabalık, bir ölüyü gömmenin rahatlığını, elbette onun tekrar dirilmesine ve kendisini evine kadar getirmeğe mecbur etmesine tercih ederdi – bu macerada yaşama denen şeyin tadını almıştı. (Tanpınar, 2019, s. 70)

Yaşamın tadını alan Zarife halanın bu çok sıra dışı ve hatta garip denebilecek şartlar içinde yalnız kendi iradesiyle, ayrıca etrafının iradesini yenerek, kendi evine gelip evine sahip çıkması, Atatürk'ün önderliğinde Anadolu halkının işgal kuvvetlerine rağmen tekrar kendine gelip, vatanlarına, yurtlarına sahip çıkmasına ve Türkiye Cumhuriyet'i olarak yeniden dirilmesine benzetilebilir:

İnceden inceye serpiyen kar arasından yumuk gülen o mart güneşi, sur dışının o sert rüzgârı, etrafında gittikçe artan, adeta uğuldayan kalabalık, yol boyunca yeniden kavuştuğu insan çehreleri o zamana kadar içinde uyuyan bir yığın şeyi kırbaçlamıştı. Hayat denen bir şey vardı. Paralı parasız insanlar yaşıyorlardı. Kızıyorlar, gülüyorlar, ağlıyorlar, alakadar oluyorlar, seviyorlar, ıstırap çekiyorlar, fakat yaşıyorlardı. Kendisi niçin yaşamayacaktı? Hele bütün etrafın haset ettiği imkânlar elinde iken... Hülasa evine gelirken hayatı, evinde de babamın ceplerinden ve koynundan zorla çekip çıkarttığı servetini bulmuştu. (Tanpınar, 2019, s. 70)

Bu alıntıda da dikkatimizi celbeden cümle "[p]aralı parasız insanlar yaşıyorlardı" (Tanpınar, 2019, s.70) cümlesidir ki, bunu Osmanlı tarihi bağlamında düşünecek olursak, "İmparatorluk ya da değil! Pekâlâ, bir devlet olarak da yaşanabilirdi!" şeklinde dönüştürebiliriz "[h]ele bütün etrafın haset ettiği imkânlar elinde iken..." (Tanpınar, 2019, s.70). Ülkemizin jeopolitik konumu ve binlerce yıllık medeniyetlerin merkezi ve mirasçısı olma gibi özellikleri de düşünüldüğünde, Anadolu halkının korkması ve karamsar olması için hiçbir sebep yoktu. Nitekim bu hususu da Akif'in aşağıdaki dizelerinde çok açık bir şekilde görmekteyiz:

*Korkma⁹, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak,
O benimdir, o benim milletimindir ancak.* (Ersoy, “İstiklal Marşı”)

Nihayetinde, Osmanlı devletinin zaman içinde donup kalması, hareket edememesi geride kalmıştı ve buna paralel olarak da, “[n]ihayet üçüncü değişiklik bizzat [Zarife halanın] uzviyetinde olmuştu. Korku, ölümden kurtulmak sevinci, servetine kavuşma telaşı halamın kötürümlüğünü, sakatlığını yenmişti” (Tanpınar, 2019, s. 70) sözleriyle Hayri İrdal Zarife halanın son durumunu tasvir eder.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti de verdiği kurtuluş ve özgürlük mücadelesi sonucunda tıpkı romandaki hala karakteri gibi yılların hantallığını, kötürümlüğünü üzerinden atarak Atatürk’ün inkılapları ile adeta şaha kalkmıştır. İlginçtir ki halanın ölümden hayata dönme zamanı, “[i]nceden inceye serpilen kar arasından yumuk gülen o mart güneşi, sur dışının o sert rüzgârı” cümlesinden de anlaşıldığı üzere Mart ayına denk gelmektedir ve tarihimizin en zorlu ve en şanlı sayfalarından biri de 18 Mart 1915 Çanakkale zaferidir. Türk ulusu da bahar ile 18 Mart ile birlikte gelen zafer ile adeta yeniden şaha kalkmıştır.

Zarife hala hayatta kalma savaşını kazandıktan sonra hayat tarzını değiştirmeye ve dönüştürmeye başlar. Hayatına bazı reformları getirir. Bu bağlamda,

“[n]etice?” diyeceksiniz [der Hayri İrdal romanda]. Netice şu oldu: Şehrin hemen üçte biri tarafından zafer arabasında bir Sezar gibi evine getirilen halam uzun ve deliksiz bir uykudan sonra ertesi sabah sapasağlam yatağından fırladı. İlk işi imamı çağırtmak ve ona merhumun bütün elbiselerini, geçmiş hayatında hatıra diye sakladığı şeyleri vermek oldu. Sonra bir arabaya binerek tek başına işadamına gitti; ve onu da peşine takarak Beyoğlu’nun en iyi terzilerini ziyaret etti. Günlerce giyimiyle, kuşamıyla meşgul oldu. Bunlar yapılırken bir taraftan da Süpürgeciler Kahyası Konağı temizlendi, tamir edildi, badanalandı ve baştan aşağı yeniden döşendi. Hatta lastik tekerlekli siyah bir kupa arabası dahi alındı. (Tanpınar, 2019, s. 70)

O dönemki binek araçlarına bakıldığında; “[ü]stü açık binek arabasına ‘lando’, kapalı olana ‘kupa’, körüklü ve açık olana ‘fayton’” (Noyan, “Tarih Boyunca İstanbul Faytonları”) denildiği görülmektedir. Zarife hala kapalı olanı, kupa olarak adlandırılanı tercih etmiştir.

Faytonların yani o dönemin arabalarının İstanbul’a gelişini Reşad Ekrem Koçu kısaca şu sözlerle anlatır:

⁹Kuran-ı Kerim’de de insanların haklı olduğu durumlarda korkmamaları gerektiğini bildiren ve hak yolundakilerin en sonunda galip geleceğini bildiren ayetler vardır ve Mehmet Akif Ersoy’un “İstiklal Marşı’nı” yazarken Kuran ayetlerinden ilham aldığını ve bunun yansımalarının İstiklal Marşımızın dizelerinde açıkça görülebileceğini düşünüyoruz. Örneğin “Korkma,” dedik, “Sen üstün geleceksin” (bakınız Ta-Ha Suresi, 68. Ayet) ayet-i kerimesinde de görüldüğü gibi Kuran-ı Kerim’de haklı olanlara sürekli olarak korkmamaları telkin edilmektedir.

İstanbul'a, dolayısı ile Türkiye'ye Sultan Abdülmecid devrinde, önce konak ve saray arabası olarak girdi; Sultan Abdülâziz devrinde de kira faytonları kullanılmaya başlandı. O devirlerde İstanbul'un tek nakil vasıtası atlı binek arabaları olup biri körüklü ve açık araba olan faytonlar, diğer ikisi de kapalı arabalar olan "Lando"lar ile "Kupa"lardı. İkinci Sultan Abdülhamid zamanında kadınların faytona binmeleri yasaktı. (Koçu, "Fayton"; ayrıca bakınız Noyan, "Tarih Boyunca İstanbul Faytonları")

Burada bizler için önemli olan nokta Zarife halanın kadınların kupaya binmesi bile hoş karşılanmaz iken, onun bir kupa satın alarak, araba sahibi olup, bir kadın olarak o yıllardaki toplumsal cinsel kimlik normlarına meydan okuyarak, modern çağın getirdiği yenilikleri benimseyerek, özgürleşmesidir. Aşağıda romandan alıntılanan metin bu durumu son derece güzel bir şekilde özetlemektedir:

Arabanın alındığı gün eve bir uşak, bir erkek ahçı, yeni yeni oda hizmetçileri de girdi. Ve onların girdiği gün halam ahretle bütün alakasını kestiğini göstermek için Safinaz Hanım'dan ahret kardeşliği unvanını geri aldı. Ve kadıncağz bir kira arabasında iki sandığı ve cebindeki beş on kuruşla evden ayrıldı ve onun yerine, insanoğlu daima insana muhtaçtır, bir hafta sonra avcı¹⁰ Naşit Bey halamın ikinci kocası ve hepimizin eniştemiz sıfatıyla, kızı ve oğlu ile beraber konağa yerleşti. Altı ay sonra da karı koca sıhhi vaziyetlerini düzeltmek için Viyana'ya gittiler. (Tanpınar, 2019, s. 71)

Ayrıca, romanda Zarife halanın Safinaz hanımdan ahret kardeşliği unvanını geri alması onun seküler hayata geçişini temsil etmektedir. Ardından ise eşiyile birlikte Batı'ya Viyana'ya bir yolculuğa çıkar. Viyana yolculuğunu sembolik olarak ele alacak olursak kaplıcaları ile hem fiziksel hem de ruhsal olarak yenilenme ve iyileşmenin sembolü olarak ele alabiliriz. Bu husus ta Türkiye'nin Cumhuriyet ile beraber Batılılaşma çabaları ve Batı'nın ilminden istifade etme çalışmalarına işaret etmektedir. Nitekim *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanının renkli karakterlerinden biri olan Psikiyatrist Dr. Ramiz de psikanaliz eğitimini Viyana¹¹'da almıştır. Dr. Ramiz batıda eğitim alması için burslu olarak Avrupa'ya gönderilen Cumhuriyet'in ilk dönemindeki binlerce gençten sadece biridir ve o dönem yaşanan modernleşme çabalarını yansıtmaktadır. Zarife hala da zamana ayak uydurarak geçmişe saplanıp kalmayı bırakıp, sıhhi vaziyetlerini düzeltmek için eşiyile beraber Viyana'ya gider (Tanpınar, 2019, s. 71). Bu durumu Zarife halanın kişisel tarihi ve Osmanlı tarihi bağlamında düşünecek olursak, siyaset psikolojisi uzmanı Vamık Volkan'ın şu sözlerine kulak

¹⁰ Romanda, Naşit Beyin avcı olması bir tesadüf değil de onun zengin kadınlara olan zaafını ve aynı zamanda kadın ve servet avcısı niteliklerini vurgulamak amacıyla Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından bilinçli bir şekilde tasarlandığı kanaatindeyiz. Nitekim bu durum dünya edebiyatında sıklıkla başvurulan bir yöntemdir ve erkeklerin "avdan ve kadınları sevmekten haz aldığına" (Reis, 2013, s. 45) inanıldığından erkekler başta Shakespeare'in birçok oyununda da olmak üzere birçok edebi metinde avcı olarak nitelendirilmektedir.

¹¹ Atatürk de 1918 yılında Viyana'da ünlü Avusturyalı ürolog Dr. Zuckerland'a muayene olup, kaplıcada tedavi görmüştür (bakınız Çalışkan, "Mustafa Kemal'in Avusturya'da Kaldığı Kaplıca", *Yeni Haber Gazetesi*). Viyana kaplıcaları ayrıca bu kentte doğmuş olan ünlü yazar Stefan Zweig'in birçok hikâyesine konu olan önemli mekânlardandır.

vermekte fayda var diye düşünüyoruz; Osmanlı İmparatorluğunun kaybının “*yas tutma süreci yaşanmıyor*” (bakınız *Divandaki Düşmanlar*, 2013, s. 382-392) ve benzer bir şekilde *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanında da Zarife halanın ölümle burun buruna gelmesinin yası tutulmuyor, aksine Tanpınar onu yaşama dört elle tutundurarak, yaşamı ve varoluşu; şimdiyi kutluyor.

Zarife halanın evlilik kararı da aslında bir bakıma bu yeni koşullara uyum sağlama kararının bir sonucudur denilebilir. Romanın başlarında Zarife hala kendini konağa kapatmış ve insanlarla, toplumla olan bağını kesmiştir tıpkı Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde dünyada meydana gelen yenilikler ve gelişmeler ile bağını kaybetmesi gibi, ancak daha sonra laterjik uyku deneyiminden sonra Zarife hala “*insan insana muhtaç*” diyerek tekrar evlenerek içinde bulunduğu şartlardan en iyi şekilde istifade etme yoluna gitmiştir ve ilk rotası da Viyana olmuştur. Türkiye Cumhuriyet’i de yirminci yüzyılın İmparatorluklar değil, “*ulus devletler çağı*” (bakınız Lewis, 2002, *What Went Wrong?*, s. 114-115) olduğu gerçeğini kavrayarak, uluslar arası ilişkilerin önemini kavrayarak uluslar arası ilişkiler alanına bürokratik yollarla yatırım yapmaya başlamıştır. Romanda da buna paralel olarak Zarife halanın evlilik kurumu aracılığıyla tekrar toplumla ilişki kurma çabaları gözlemlenmektedir. Nitekim Avcı Naşit Bey’in bir oğlu ve bir de kızı vardır ve evlenince onlar da Zarife halanın konağına taşınmışlardır (Tanpınar, 2019, s. 71). Bu durum da genç nesil aracılığıyla yeniliklerden haberdar olmayı kaçınılmaz olarak beraberinde getirecektir.

Zarife halanın yenilenme ve dönüşüm sürecinde taşıdığı ismin de olumlu etkileri olduğunu gözlemleriz. Zarife isminin anlamını sözlükte “*zarafetli, güzel, şık, nazik, ince, yakışıklı, beğenilir tavır ve edalı, ince nükteli, ince nüktelerle konuşan*” (Devellioğlu, 2015, s. 1363) olarak bulabiliriz ve Zarife hala da kendisine ikinci bir yaşam fırsatı doğduğunda, bunun kıymetini bilerek zaman içinde ismine yakışır bir şekilde güzel ve şık elbiseler giymeye başlar.

Zarife hala Doğu ve Batı kültürünün sentezini¹² yapar, kökünü inkâr etmez ama Batı’daki yeniliklerle birleştirmesini bilir. Örneğin Doğu kültürlerinde yaygın olan göze sürme sürme geleneğini yaşatır. Nitekim Doğu tarihi ve İslami kaynaklara bakıldığında Peygamberimiz Hz. Muhammed’in, “[k]endine ait bir sürme kabı vardı, her akşam üç defa sağ gözüne, üç defa da sol gözüne sürme çekerdi. ... Allah Rasulu ahabına ismid taşından yapılan bir cins sürmeyi tavsiye etmiş, bunun gözlere cila olduğunu ve kirpiklere iyi geldiğini belirtmiştir” (Karataş, 2018, s. 117) ifadelerine ulaşılabilir. Romandaki Zarife halanın fiziksel özelliklerinin tasvir edildiği metinlerde onun sürme çektiği ve bunu pudra¹³ gibi Batı kaynaklı makyaj malzemeleri ve kıyafetlerle tamamladığı

¹² “Şark ve Garp’a ancak birbirinden ayrı iki kaynağımız gibi bakabiliriz. Her ikisi de bizde ve geniş bir şekilde vardır; yani realitelerimizin içindedirler. Fakat onların mevcudiyeti kendi başlarına bir değer olamaz ve sadece böyle olması bizi, kendi hayatımızda, kendimiz için kendimize mahsus bir hayatı, geniş ve şümüllü bir terkibi yaratmaya davet eder. İçimizdeki kaynaşma ve karşılaşmanın verimli olması için bu hayatı bu terkibi doğurması şarttır. Bu da asıl üçüncü kaynağa ‘memleketin realitesine’ varmakla kabildir.” (A. H. Tanpınar-Yaşadığım Gibi/s. 34) [diyerek Ahmet Hamdi Tanpınar Doğu-Batı kültürünün kaynaşmasının, sentezinin önemine değinmektedir]. (Aktaran Bektaşoğlu, “Ahmet Hamdi Tanpınar”, *Ayraç*)

¹³ Pudra (*face powder*) hakkında daha fazla bilgi için bakınız “The Surprising History of Face Powder”.

gözlemlenmektedir. Bunlara ilaveten Batı tarzı şemsiye, şapka ve çanta gibi aksesuarları da kullanmaktadır. Ayrıca, o artık mücevherlerini de takarak cesurca toplum içinde sergilemekten kaçınmamaktadır. Hayri İrdal yıllar sonra halası Zarife Hanım ile tekrar karşılaşmalarını aşağıdaki şu sözlerle dile getirmektedir:

Artık şüphe edemezdim, halamın sesiydi. Yirmi dört yılın arasından onu tanımuştım. Olduğum yerde büzüldüm. Hiçbir kurtuluş imkânı yoktu. (Tanpınar, 2019, s. 287)

Halam, bir elinde başının üstünde salladığı şemsiyesi, öbüründe bir yığın gazete ve bavul kadar büyük bir çanta, beyaz saçlarının üzerine kondurduğu siyah, büyük tüylü, bir kartal kadar azametli şapka, bi fırtına gibi içeriye girdi. Merkezefendi Mezarlığı'ndan dönüşü kadar garip, şaşkıncu bir hali vardı. Makyajlı yüzü hiddetten altüsttü. Pudra ve sürmelerinin arasından gözleri şimşek gibi parlıyordu. Bileklerinde, parmaklarında, boynunda, kulaklarında bir yığın mücevher vardı. (Tanpınar, 2019, s. 288)

Kıyafet devriminin getirdiği şapka gibi yeniliklerden de yararlanarak Zarife halanın güzel bir Doğu-Batı sentezi oluşturduğunu, döneminin modasını takip ettiğini görürüz. Zarife halanın yirminci yüzyılın ve yaşamanın hakkını doya doya vererek, romanda bir sahnede de belirtildiği üzere “Benim adın Kefen Yırtan Zarife’dir. Öyle laflara gelmem...” (Tanpınar, 2019, s. 288) diyerek hayatının gidişatına kendisinin yön vermeye çalıştığını, kendini geliştirmeye çalıştığını gözlemlemekteyiz.

Ayrıca, Zarife halanın eşi Avcı Naşit Bey’in siyasal faaliyetlere de katıldığını ve bir dönem İttihat ve Terakki mebusu olduğunu görmekteyiz; “[Viyana’dan] [d]önüşlerinde Naşit Bey İttihat ve Terakkî’ye mebus oldu. Biraz sonra halamın servetiyle genişçe bir ticarete girdi” (Tanpınar, 2019, s. 71) diye belirtmektedir Hayri İrdal romanda. Mehmet Akif Ersoy da “II. Meşrutiyet’in ilanından dört gün sonra Rasathane Müdürü Fatin Hoca’nın aracılığıyla İttihat ve Terakki Cemiyetine¹⁴ katılmıştır...” (Göçer, 2017, s. 360). Bu paralellik te Anadolu insanının Atatürk’ün de vurguladığı üzere “mevzu bahis vatansa gerisi teferruattır” sözünü destur edinerek vatan için tek çatı altında birleşebilme erdemini yansıtmaktadır kanaatindeyiz.

Daha sonra Zarife halanın ruhsal ve mental doyum arayışına girerek Mevleviliğe merak saldiğını, Sufizme yöneldiğini ve ayrıca İspirizma Cemiyetine üye olduğunu görürüz. Zaman içinde kadınların eğitimine de merak ve ilgi duyarak yeğeni “Zehra” (Tanpınar, 2019, s. 292) için eğitim planları yapar. İlerde mirasını da erkek bir yeğeninden ziyade kız yeğenine, yani Zehra’ya bırakmayı düşünmektedir. Zarife hala içinde bulunduğu asra ve kadınların yeni rol ve sorumluluklarına uyum sağlamıştır ve yeğenine destek vererek, genç kadınların da bu imkân ve haklardan istifade etmelerine destek olmaktadır diyebiliriz. Mehmet Akif Ersoy’un eserleri incelendiğinde de kadının eğitimi konusunda hassas olduğu ve onların okullaşmasını desteklediği (Tek, 2013, s. 222) gözlenmektedir.

¹⁴ “Mehmet Akif cemiyete katılmasına karşılık üye olunurken yapılması gereken yemine karşı çıkmış ve... cemiyet üyeliğini körü körüne bir üyelik olarak kabul etmediğini açıkça ortaya koymuştur” (Göçer, 2017, s. 360).

Eğitim ve özgürlük birbirini tamamlayan iki kavramdır adeta, çünkü yirminci yüzyıl bilgi çağıdır ve sömürgeci güçlere karşı en önemli silah bilgi ve bilinçtir ve insanların özgürlük bilincine sahip olması için de eğitim olmazsa olmazdır. Malcolm X'in de dediği gibi "[k]imse sana özgürlük veremez, özgürlüğü sen almak zorundasın" ve bir toplum ancak bu şekilde kurtulabilir. Kadınlar olmadan, toplumun yarısı yok demektir. Ulu Önder Atatürk, milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kadınların özgürlüğü ve eğitimi konusundaki hassasiyetleri ise herkesçe bilinen bir husustur.

SONUÇ

Sonuç olarak diyebiliriz ki, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanında Zarife hala kendisine bağlanan tüm zincirleri kırmıştır. Ayrıca, bu özgürlük ruhunu yeğeni Zehra'nın da elinden tutarak gelecek nesillere de aktarmış, böylece aşağıdaki dizelerin bedene bürünmüş canlı bir timsali olmuştur:

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım. (Ersoy, "İstiklal Marşı")

Bu bağlamda, Zarife hala¹⁵ kefeni yırtarak, yeniden doğarak hayatını dolu dolu ve zamanının yeniliklerine ayak uydurarak yaşamayı başarmıştır ve buna paralel olarak siyasi arenada da Türkiye Cumhuriyeti de geleneklerinden aldığı güçle ve çağdaş yaşamı yakalamak için gerçekleştirdiği devrimlerle dünya tarihi ve siyasetindeki önemli yerini korumaya ve günümüzde de özgürlüğü tehdit edilen mazlum ülkelerin de maddi manevi yanında bulunarak, özgürlük meşalesinin sonsuza kadar yanması için mücadele etmektedir ve sonsuza dek de bu mücadelesini sürdürecektir.

EXTENDED ABSTRACT

Ahmet Hamdi Tanpınar defines the rebirth of Aunty Zarife in his well-known novel, *The Time Regulation Institute* (1961) in the following words:

When at last the coffin lid was cut open to tip the corpse into the freshly dug grave, my aunt awoke from a deep coma, and because she was the type of creature who was never caught unawares, even in the most extraordinary of circumstances, she heaved the coffin lid aside and assessed the scene, and with what she later viewed as her eternal powers of perspicacity, she grasped the situation immediately, shouting out to the only person she recognized there, the imam from Etyemez: "Quick, hurry up and take me home!" (Tanpınar, 2014, p. 82).

¹⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ünlü eseri, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nün sempatik karakteri Zarife hala ile beni tanıştıran ve uzun yürüyüşlerimizde benimle fikir alışverişini yapıp, bu unutulmaz eseri daha da zevkle okumamda ve incelememde büyük payı olan can dostum Sayın Doç. Dr. Derya Altıntan'a ve ayrıca birlikte bu eserin Türkçe ve İngilizce versiyonları üzerinde sürekli bir araştırma, inceleme ve fikir alışverişinde olduğumuz çok kıymetli meslektaşım Sayın Doç. Dr. Zeki Çıraklı hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

What is more surprising is that she immediately regained her strength and she was miraculously able to walk again without any assistance as described below, “[w]ell then take me upstairs. At once!” she cried. But without waiting a moment for assistance, she flew up the stairs. The crowd stood stunned. My crippled aunt, who had been at death’s door, who had (Tanpınar, 2014, p.83) in fact just returned from the dead, was now walking unassisted—indeed she was bounding up the stairs! (Tanpınar, 2014, p.84). It can be suggested that in *The Time Regulation Institute*, Tanpınar employs the character of Aunt Zarife to illustrate “the death of Ottoman Empire and the rise of Turkish Republic” since both of them rised from their ashes. What is noteworthy in relation to the scene of Aunt Zarife’s rebirth is that we also observe the influence of Turkish national anthem on it. Thus, in this study, the influence of Mehmet Akif Ersoy’s national anthem on Hamdipınar’s novel, *The Time Regulation Institute* will be analyzed by providing detailed examples from the novel.

KAYNAKÇA

- "A warm history", (2017).
<https://awarmhistory.blogspot.com/2017/03/build-up-to-gallipoli-campaign-world.html>. March 19. Erişim tarihi: 20 Aralık Ocak 2020.
- "Atatürk'ün tarihe kazınan. (2020). 'Geldikleri gibi giderler' sözünün bilinmeyen öyküsü!", *Yeniçağ*. 27 Temmuz. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ataturkun-tarihe-kazinan-geldikleri-gibi-giderler-sozunun-bilinmeyen-oykusu-291768h.htm>. Erişim tarihi: 8 Şubat 2021.
- Bektaşoğlu, Y. (2013). "Ahmet Hamdi Tanpınar", *Ayraç*. Nisan. / 42. <https://yesscomment.wordpress.com/tag/saatleri-ayarlama-enstitusu/>. Erişim tarihi: 24 Aralık 2020.
- Buncombe, A. (2020). "Kimse sana özgürlük veremez, özgürlüğü sen almak zorundasın", *Türkçe independent*, 2 Haziran. <https://www.indyurk.com/node/189126/yazarlar/kimse-sana-%C3%B6zg%C3%BCr%C3%BCk-veremez-%C3%B6zg%C3%BCr%C3%BCn-%C4%9F%C3%BC-sen almak-zorundas%C4%B1n> Erişim tarihi: 17 Şubat 2021.
- Çalışkan, İ. (2020). "Mustafa Kemal'in Avusturya'da kaldığı kaplıca, 14.09. <https://www.yenihabergazetesi.net/yazi/603/mustafa-kemal-in-avusturya-da-kaldigi-kaplica>. Erişim tarihi: 2 Şubat 2021.
- Devellioğlu, F. (2015). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ersoy, M. A. "İstiklal Marşı", <http://www.siiirparki.com/akif1.html>. Erişim tarihi: 20 Aralık 2020.
- Göçer, G. (2017). "Mehmet Akif Ersoy'un siyasal kimliği ve ittihat ve terakki cemiyeti ile olan ilişkisi", *Mehmet Akif Ersoy üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü dergisi*. Cilt:9, Sayı:19, Haziran. 354-367.
- Karataş, M. (2018). *Hız Peygamber'in beden dili*. İstanbul: Hayykitap.
- Karikatür I. (2017). "The Reversion", March 19. <https://awarmhistory.blogspot.com/2017/03/build-up-to-gallipoli-campaign-world.html>. Erişim tarihi: 20 Aralık Ocak 2020.
- Koçu, R. E. "Fayton", <https://www.istanbul.net.tr/istanbul-rehberi/yazilar/fayton/158/1>. Erişim: 24 Ocak 2021.
- Lewis, B. (2002). *What went wrong?*, London: Phoenix.
- Noyan, M. "Tarih boyunca İstanbul faytonları", *Z dergisi-kültür sanat şehir*, <https://www.zdergisi.istanbul/makale/tarih-boyunca-istanbul-faytonlari-190>. Erişim: 24 Ocak 2021.
- Özmen, S. S. (2016). "Anadolu'da ana tanrıça Kybele kültü", *Humanitas*; 4(7): 381-397. <http://humanitas.nku.edu.tr>. ISSN: 2147-088X DOI:<http://dx.doi.org/10.20304/husbd.62240> Erişim tarihi: 8 Şubat 2021.
- Reis, H. (2013). *Chaucer and the representation of old age*. Ankara: Ürün Yayınları. "Ta-Ha Suresi 68. Ayet", "Türkçe Kuran mealleri", <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma.php?sure=20&ayet=68>. Erişim tarihi: 8 Şubat 2021.
- Tanpınar, A. H. (2019). *Saatleri ayarlama enstitüsü*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2014). *The time regulation institute*. Çevirmenler: Maureen Freely ve Alexander Dawe. Np: Penguin Books.
- Tek, Z. (2013). "Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde kadın izlenimleri", *Mehmet Akif'i anlamak*. Ed. Ertuğrul Yaman & İbrahim Tüzer. Ankara: TDV. 205-225. <http://acikerisim.ybu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/478/Mehmet%20%C3%82kif%20Ersoy%20%80%99un%20%C5%9Eiirlerinde%20Kad%C4%B1n%20%C4%B0zlenimleri.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2021.
- "The surprising history of face powder". <https://www.makeup.com/product-and-reviews/all-products-and-reviews/history-of-face-powder>. Erişim tarihi: 4 Ocak 2021.
- Volkan, V. D. (2013). "Miloseviç'in Sırbistan'ı ve Balkanlar: seçilmiş bir travmanın yeniden canlandırılması", *Divandaki düşmanlar*, İstanbul: Alfa. 382-397.